
ÚSPEŠNÝ MANAŽÉR A ODBORNÍK SO SRDCOM

Ak sa retrospektívne pozrieme na časy nedávno minulé, zistíme, že z aktívneho odborného obzoru vypadlo niekoľko knihovníckych osobností, ktoré formovali a udávali tempo v posledných dekádach slovenského knihovníctva. Jedným z nich je aj Ing. Alojz Androvič, CSc., ktorý tento rok oslávil 75-ročné jubileum. Androvič dlhé roky technologicky viedol SITK (Slovenskú technickú knižnicu) a neskôr vo funkcii riaditeľa sekcie automatizácie a integrácie pokračoval v bratislavskej Univerzitnej knižnici. Počas svojho aktívneho pôsobenia realizoval množstvo úspešných národných a medzinárodných projektov, zaviedol do knižníc množstvo inovácií súvisiacich s výpočtovou technikou a zriadil niekoľko odborov, ktoré fungujú dodnes. Ak by sme veľkosť manažéra a technologického lídra mali merať tým, koľko urobil pre svoju inštitúciu, zamestnancov, spoločnosť či pre odbornú komunitu, Androvič by obsadil určite vysokú priečku. Po rokoch Vám v tomto čísle prinášame rozhovor s Ing. Alojzom Androvičom, CSc.

<http://doi.org/10.52036/1335793X.2022.3-4.60-65>

Akú profesiu ste chceli vykonávať počas Vášho vysokoškolského štúdia? Mysleli ste si už vtedy, že budete pracovať v knižnici? Aké ste mali predstavy o Vašom budúcom živote ako študent?

„Štúdium na Slovenskej vysokej škole technickej (SVŠT) som si zvolil vďaka záujmu o techniku a elektroniku so zámerom pôsobiť ako technik humánnych technológií, teda niekde v oblasti medicíny či výskumu a vzdelávania. V rokoch 1965 – 1970 som absolvoval odbor Automatizačná technika – o počítačoch sme v tom čase už počuli! Napokon môžem konštatovať, že sa moje predstavy naplnili. Jednak počas pôsobenia na Katedre kybernetiky SVŠT, kde som sa podieľal aj na výuke programovania. Dizertačnú prácu (1984) som zameril na kybernetické vyučovacie systémy, kde som sa okrajovo dotýkal problematiky obsahu a štruktúry informácií a ich sprostredkovaniu prostredníctvom počítačového programu. Pokračoval som v Slovenskej technickej knižnici (SITK) a následne v Univerzitnej knižnici v Bratislave (UKB), kde bola práca na rozhraní ľudí a počítačov podstatou bytia.“

Aký bol Váš prvý pracovný kontakt s knižnicou? Vstupovali ste do knihovníctva s tým, že v ňom strávite prakticky celý profesijný život?

„Počas štúdia, najmä však pri dizertačnej práci, som intenzívne využíval služby SITK, UKB, najmä však Slovenskej pedagogickej knižnice, vtedy na Klariskej ulici, ktorá mala vynikajúci fond aktuálnej zahraničnej literatúry na danú tému. Prostredie knižnice mi nebolo cudzie.

Do roku 1985 som pôsobil na Katedre kybernetiky SVŠT, ktorá zhodou okolností sídlila v rovnakej budove na Gottwaldovom námestí (dnes Nám. slobody) ako SITK. Pre SITK sme svojho času na katedre riešili v rámci vedľajšej hospodárskej činnosti (VHČ) pripojenie snímača čiarového kódu k terminálu. SITK v tom čase pripravovala zavedenie vlastného počítača a získala ma pre nové výpočtové stredisko. Bola to skvelá príležitosť pre mňa, nie dočasné riešenie. Výpočtové stredisko som viedol do r. 1995.“

Ako by ste charakterizovali knižnice, ich vývoj a fungovanie do roku 1989 a po nežnej revolúcii? Ako ste vnímali prechod od plánovaného hospodárstva na trhové a ako sa s nimi vysporiadali knižnice?

„Knižnicu som vždy vnímal ako pamäťovú inštitúciu v širšom zmysle slova, ako nadčasový fenomén. Mám pocit, že po roku 1989 sa toho moc nezmenilo. Výrazne sa znížil reálny objem financií na akvizíciu fondov, ale kniž-

nice ako inštitúcie prežili a pokračovali v napredovaní podľa daných možností. Vyprchala prísna plánovitosť a centralizácia, nenahradila ju však účelná koordinácia a harmonizácia aktív a aktivít. Zodpovednosť za rozvoj prešla z inštitúcie na ľudí, zo spoločnosti na jednotlivca. A to aj z hľadiska hľadania a získavania potrebných zdrojov vrátane rozpočtov. Vývoj a fungovanie knižníc závisí dnes viac na iniciatíve a angažovanosti každého z nás. Kritériom je reálny dopyt cieľových skupín, ktorý v nových „trhových podmienkach“ treba odkrývať a stimulovať. Popri propagácii ide najmä o osvetu občanov a politikov o potenciáli knižníc a ich perspektívnom prínose pre spoločnosť.“

Ktoré boli podľa Vás najzásadnejšie vývojové mílniky počas Vášho pôsobenia v SITK, teda v 90. rokoch?

„Všeobecne povedané, zásadným mílnikom rozvoja knihovníctva v deväťdesiatych rokoch je informatizácia knižníc, t. j. rozvoj informačných technológií a ich nasadenie v knižnici. Knižnice patrili medzi protagonistov týchto nových technológií a boli lídrami v ich využití. Definitívny prielom v nástupe nových technológií predstavuje pripojenie na dátové siete a nástup internetu, ktorý vyústil do aplikácie webových nástrojov. Za skutočne revolučný zlom považujem nástup osobných počítačov a menovite uvedenie programového systému UNESCO Micro CDS/ISIS do praxe. SITK sa stala výhradným distribútorom Micro CDS/ISIS na Slovensku roku 1993. Na tomto open-source softvéri vyrástlo niekoľko generácií knihovníkov a vzniklo množstvo užitočných aplikácií, niektoré fungujú dodnes.“

Ak by ste mali zhrnúť významné technické, spoločenské a metodické mílniky z oblasti knižníc a knihovníctva, ktoré by to boli?

„SITK prekonalala ako vlajková loď slovenského knihovníctva búrlivé osemdesiate roky a napredovala po roku 1992 ako „národné technické informačné centrum“. Zásadným technickým mílnikom bolo pripojenie na verejnú dátovú sieť. SITK sa spolu so Slovenskou národnou knižnicou (SNK) Matice slovenskej v Martine a UKB stala spoluzakladateľkou Slovenskej asociácie knižníc – SAK. Zásadným spoločenským mílnikom bolo podľa mňa otvorenie hraníc pre každého. S tým sa otvorili možnosti na vzájomné poznávanie a spoluprácu s knižnicami na celom svete. Kde nepostačoval rozpočet, tam často pomohli granty a určite projekty. Tak sa zrodil pri jednej návšteve v Nemeckej spolkovej republike (SRN) kooperačný projekt s knižnicou univerzity v Bielefelde (KO-BIB), ktorý priniesol inovácie v oblasti zasielania článkov (JASON) a sieťového sprístupňovania informačných báz na CD-ROM. Získali sme tak prvé skúsenosti pri spolupráci so zahraničnými partnermi, prenikli sme do osobných sietí, ktoré boli a sú dodnes bianko pozvánkou na spoluprácu. S kooperačnými projektami bola spojená aj metodologická harmonizácia v oblasti formátov a spracovania metaúdajov, pričom však treba konštatovať, že česko-slovenské knižnice, najmä vďaka projektu Czech and Slovak Library Network (CASLIN), v metodologickej oblasti nezaostávali.“

Ako si spomínate na Vaše pôsobenie v Slovenskej technickej knižnici? Existuje nejaký projekt/výskumná úloha, ktorá Vám prirástla k srdcu? Vidíte paralelu medzi vtedajšou SITK a dnešným CVTI SR?

„SITK patrila medzi prvé knižnice, ktoré mali vlastné výpočtové stredisko, kde sa sfunkčnila prvá lokálna sieť (LAN). Prostredníctvom vzdialeného pripojenia (WAN) do lokálnej siete prepojila budovu SITK na Drieňovej ulici. Pamätám si nákup prvého PC, ktorý som vystál v niekoľkohodinovom rade na Vianoce, tuším roku 1988. Iste si viete predstaviť našu radosť po jeho získaní... ale i obrovské sklamanie, keď z rozhodnutia vedenia skončil v kancelárii ekonóma, kde sa na ňom hrávali deti.

K míľnikom SITK možno zaradiť implementáciu automatizovaného výpožičného systému a najmä pilotné zavedenie čiarového kódu na preukazy a exempláre kníh. Dodnes prežívajú rezíduá celoštátnej dohody o používaní čiarového kódu na tento účel v podobe tzv. „jednotnej“ štruktúry, v ktorej je zakódovaný aj kód knižnice (už vtedy sa myslelo na MVS).

Roku 1994 sa uviedol do experimentálnej prevádzky automatizovaný knižničný informačný systém. SITK bola v tom čase priekopníkom inovácií v oblasti knihovníctva. Podobne by som charakterizoval dnešné CVTI SR. Vedecká knižnica CVTI SR je dnes, ešte výraznejšie ako kedykoľvek predtým, vlajkovou loďou slovenského knihovníctva. Je prvou skutočne otvorenou vedeckou knižnicou v SR s nesmierne bohatým portfóliom aktivít v oblasti informačnej podpory vzdelávania, vedy, výskumu a verejnosti ako takej.“

Ako vnímate súčasné aktivity vedeckej knižnice CVTI SR?

„Vedeckú knižnicu vnímam ako jadro CVTI SR v úlohe národného centra vedecko-technických informácií. Je nositeľom tradičného odkazu SITK ako celonárodnej inštitúcie poskytujúcej knižničné a informačné služby každému, naprieč celou krajinou. Súčasnú aktivitu charakterizuje široká ponuka služieb a prameňov, ktoré sa realizujú na platforme moderných technológií s minimálnymi obmedzeniami pre čitateľov. Knižnica sa otvorila celej verejnosti a začala ako prvá z vedeckých knižníc konať a myslieť v celoštátnom rozmere. Príkladom je založenie konzorcia Knižnice pre Slovensko (KPS), ktoré sa stalo celoštátnou platformou na spoluprácu knižníc. Vďaka konzorciu KPS sa podarilo priblížiť poskytovanie bohatého spektra služieb a zdrojov vedeckej knižnice CVTI k používateľovi doposiaľ nebývalým otvoreným a bezproblémovým spôsobom. Knižnica má potenciál a neskrýva záujem o medzinárodnú spoluprácu. Popri viacročnej účasti v európskych výskumných projektoch rozvíja bilaterálnu zmluvnú spoluprácu s viacerými zahraničnými partnermi na celom svete, „od Prahy až po San Diego“. Vedecká knižnica CVTI SR je lídrom inovácií v oblasti informatizácie knižničných služieb. Projekt Národnej digitálnej knižnice, najmä autorizácia prístupu k licencovaným databázam a publikáciám z ľubovoľného miesta v SR, virtuálne digitálne knižnice partnerských inštitúcií, samoobslužná registrácia čitateľov na diaľku a pod. – to sú u nás zatiaľ ojedinelé highlighty knižničných služieb. Skvelým a odvážnym rozhodnutím je nasadenie open-source KIS KOHA, ktoré, som presvedčený, bude inšpiráciou aj pre ostatné knižnice na Slovensku. Môže byť základom celoštátneho KOHA konzorcia, podobne ako je to inde vo svete.“

Bol pre Vás prechod do Univerzitnej knižnice veľkou zmenou? Čo predstavovalo pre Vás najväčšiu výzvu pri nástupe do Vašej funkcie riaditeľa Sekcie elektronizácie a integrácie?

„Napodiv nie. S UKB som v tom čase priebežne spolupracoval. Knižnica stála na prahu česko-slovenského projektu CASLIN a prizvala ma v r. 1993 na konzultácie pri výbere knižničného systému. Roku 1995 som nastúpil na novozriadenú pozíciu námestníka riaditeľa pre automatizáciu a informatizáciu. Mohol som tak zužitkovať všetky skúsenosti a kontakty získané v praxi SITK. Vďaka kolegom som sa rýchlo zorientoval a zapojil do CASLIN-u a ďalších veľkých projektov informatizácie a súvisiacich aktivít. Mal som na starosti „na mieru“ vytvorený úsek, do ktorého okrem Odboru informačných systémov a Výpočtového strediska patrili aj Odbor súborných katalógov, Odbor reštaurovania dokumentov, Stredisko UNESCO a neskôr aj Agentúra ISSN a Odbor digitalizácie. Vďaka tomu sa rozšíril diapazón mojej pôsobnosti a zároveň priestor na hlbšie poznanie a objavovanie knižničných realít, súvislostí a tajomstiev.“

V Univerzitnej knižnici ste realizovali množstvo významných a aj ocenených projektov, uvediem len niektoré: Knižničný pas, EoD, CDA, DIP, OpenAIRE. Na ktorý z nich najradšej spomínate a prečo?

„Najradšej spomínam a som pyšný na projekt CASLIN, ktorý ma formoval odborne i ľudsky. Naučili sme sa spolupracovať, vážiť si jeden druhého a podrásťli sme najmä odborne. Osobitnou kapitolou boli rámcové výskumné

projekty EÚ. Z tých, dodnes aktuálnych, sú to projekt e-kniha na objednávku (EoD), resp. OpenAIRE na podporu otvoreného prístupu, s ktorými sme v UKB začínali niekedy v r. 2010. Projektové aktivity v UKB vyvrcholili realizáciou dvoch tzv. národných štrukturálnych projektov EÚ – projektu dlhodobej archivácie digitalizovaných kultúrnych objektov pod názvom Centrálny dátový archív (CDA) a projektu archivácie webových a pôvodných elektronických prameňov pod názvom Digitálne pramene (DIP).“

Za Vašej éry v Univerzitetnej knižnici bola istá rivalita medzi SNK a UKB. Istý čas sa viedla polemika o tom, že národná knižnica by mala byť v hlavnom meste. Bojovalo sa o agentúry ISSN a ISBN, ako aj o dotácie a nové projekty. Ako spätne hodnotíte túto situáciu? Bola z Vášho pohľadu prospešná?

„Turbulentné deväťdesiate roky vplývali aj na vzťahy medzi protagonistami nových myšlienok a zmien v slovenskom knihovníctve. Situáciu komplikovala skutočnosť, že SNK bola súčasťou Matice slovenskej. Ministerstvu kultúry nebola v tom čase cudzia myšlienka delimitovať niektoré aktivity z Martina a zveriť UKB rolu národnej knižnice. UKB dostala prívlastok ‚Národné knižničné centrum‘. Myslím, že ak išlo o boj, bol to boj o sfunkčnenie toho, čo nefungovalo. To bol aj prípad agentúry ISSN, ktorú najskôr SITK opustilo v prospech SNK a ktorá našla skvelé podmienky na činnosť v UKB. Situácia sa upokojila a stabilizovala prijatím nového Knižničného zákona. Myslím si však, že konkurenčný boj bol svojím spôsobom akýmsi neviditeľným motorom rozvoja a nástrojom na kryštalizáciu postojov a zodpovedností. Dnes tento ‚boj‘, resp. jeho náhrada zodpovedajúcimi spôsobmi spolupráce na Slovensku chýba.“

Univerzitná knižnica organizovala viaceré významné odborné medzinárodné konferencie a podujatia (ELAG, IMPACT, EoD, OpenAIRE). Ako spomínate na toto obdobie? V čom spočíval recept na medzinárodný úspech?

„Neodmysliteľnou súčasťou odbornej spolupráce sú medzinárodné konferencie a podujatia, ktorých je aj v knihovníctve neúrekom. Ved' aj náš INFOS má už vyše 40-ročnú tradíciu. Vďaka účasti v knihovníckych združeniach (IFLA, LIBER, ELAG...) a na viacerých podujatiach sa aj nám podarilo zaradiť do personálnych sietí knižničných odborníkov a v niekoľkých prípadoch stať sa spoluriešiteľmi medzinárodných (najmä EÚ) projektov. To bola aj príležitosť na organizovanie viacerých úspešných medzinárodných pracovných stretnutí.“

Počas Vášho vedenia vzniklo v Univerzitetnej knižnici niekoľko nových odborov a oddelení (Agentúra ISSN, Odbor digitalizácie, CDA, DIP, Register kultúry). Vždy ste boli zapálený pre inovácie a spoluprácu. Čo bolo Vašou najsilnejšou motiváciou?

„Rozvoj nových knižničných aktivít mal, prirodzene, vplyv na ich personálne a organizačné zabezpečenie. Zriadenie Agentúry ISSN malo oporu v delbe kompetencie a delimitácii zo SNK. S prvým planetárnym skenerom od Minolty bolo treba obsadiť stoličku operátora, ktorého sme ‚ukradli‘ Odboru reštaurovania. Neskôr si digitalizácia vyžiadala vytvorenie samostatného odboru. Register kultúry bol výskumnou a organizačnou bázou na realizáciu štrukturálnych projektov CDA a DIP, ktorých prevádzku dnes zabezpečujú samostatné odbory. Potreba dopĺňať a meniť organizačnú štruktúru bola motivovaná vždy požiadavkami praxe zdola. Čo život prinesie, to nevymyslí!“

Ako reagovala Vaša rodina na Vaše vysoké pracovné nasadenie a časté služobné cesty? Našli ste vhodný kompromis pre skĺbenie osobného a profesijného života?

„Priznám sa, často som sa nepýtal, ale uvedomoval som si, že sú to hodiny a dni, ktoré mi darovali moji najbližší. Teda v prvom rade moja skvelá manželka a dve naše dcéry, vyučené knihovníčky, ktoré mi to snád' skôr odpustia. Bez nich – bez ich lásky a pomoci – by to ale nebolo išlo.“

Keď Vám kolega Lechner blahoželal k 60. narodeninám, písal o Vás, že sa okolo Vás točí omladina. Ako ste dokázali nadchnúť toľko mladých pre knihovníctvo?

„Nadšenie pre knihovníctvo je celkom prirodzeným dôsledkom poznania zmyslu a obsahu tejto tradičnej profesie,

poslania. Omladina a knižnica – to ide dohromady. Svojho času som mal niekoľko hodín na Strednej knihovníckej škole, rád som sa zúčastňoval odborných podujatí Katedry knihovedy, z času na čas konzultoval a oponoval záverečné práce. V tíme som mal vždy čerstvých absolventov. Mladí či skúsenejší, všetci by mali ťahať za jeden povraz – a že sme sa schádzali a nachádzali, je len prirodzené. Je v tom zakódovaný oxymoron ‚knihovník je večne mladý správca večnej pamäte‘.“

Dávno pre Vaším odchodom z Univerzitnej knižnice ste hovorili o zriadení poradného orgánu zastúpeného emeritnými zamestnancami. Prečo ste túto myšlienku nakoniec nezrealizovali?

„Je to o tej inštitucionálnej pamäti, ktorá sa odchodom bývalých spolupracovníkov do dôchodku stráca – a niekedy je naozaj nenahraditeľná. Bola to taká idea založiť ‚Klub deda vševeda‘ ako priestor na stretávanie a rozhovory dôchodcov, a sem-tam aj na konzultácie o veciach, o ktorých sa nedá hlasovať. Prečo k tomu nedošlo? Nuž, všetko potrebuje svoj čas a priestor. A tiež platí, že ‚najlepšie nápady‘ bývajú tie nerealizované. Napokon, jestvuje formálna možnosť zapájania seniorov vo forme dohôd o pracovnej činnosti, neformálnou platformou na komunikáciu ‚skalných‘ môže byť Spolok slovenských knihovníkov a knižníc. A možno to súvisí viac s kultúrou inštitúcie ako s konkrétnymi úlohami.“

Po ukončení Vášho pôsobenia v UKB ste sa vrátili do CVTI SR. Splnil Váš návrat Vaše očakávania?

„Pravidelný kontakt a čiastkové zapojenie do náročných úloh OKIS si nesmierne cením. Rád som prekročil po rokoch prah budovy, ktorej projekt som s Ing. Kurákom pripravoval. Uzavrel sa tak pomyselný oblúk mojej knihovníckej praxe na mieste, kde som pred vyše tromi desaťročiami začínal.“

Aká bude budúcnosť slovenských knižníc v kontexte súčasných spoločenských zmien? Myslíte si, že je nutné reformovať knižničný systém ako reflexiu na súčasný spoločenský dopyt?

„Súčasná spoločenská zmena sú formované dramatickými udalosťami, ktoré môžu zásadne ovplyvniť podmienky kontinuálneho rozvoja a dlhodobej udržateľnosti knižníc. Je veľmi pravdepodobné, že vyvolajú potrebu reformovania niektorých tradičných pohľadov na organizáciu, poslanie a financovanie knižníc. Z toho pohľadu je potrebné nielen pružne reagovať na aktuálnu situáciu, ale aj sledovať trendy a predvídať, čo za čierne labute môžu ešte priletieť. Treba si uvedomiť, že problémy – ak nastanú – sa dotýkajú každého, teda všetkých spoločne, a tak sa treba aj s nimi vysporiadať. Globálne vplyvy vyžadujú globálne reakcie, sám vojak sa v poli stratí. Formálnej reforme knižníc a ich sietí musí predchádzať reforma v myslení knihovníkov, odklon od individualizmu a rezortizmu, od izolácie k spolupráci.“

Ak porovnáme české a slovenské knihovníctvo, kde vidíte zásadné rozdiely?

„Čím sú výnimoční? Významnou črtou je ochota a schopnosť českých knihovníkov navzájom komunikovať a spolupracovať. To predpokladá vysokú mieru vzájomného rešpektu k práci kolegov, trebárs aj z iných inštitúcií a zemepisných šírok. Nasledovateľný je prístup k stanovovaniu a plneniu cieľov, ktoré českí kolegovia formulujú na základe dobrého prehľadu a vynikajúcich znalostí, vždy v konfrontácii so zahraničnými riešeniami. A napokon, okrem iných predností, je to rozdiel v spôsobe myslenia, keď sa prospech jedného zvažuje z pohľadu prínosu pre všetkých. To všetko prispieva k celospoločenskému uznaniu českých knihovníkov a ich profesionálnej hrdosti, ktorú si starostlivo ochraňujú.“

Počas svojej kariéry ste osobne spoznali množstvo kariérnych knihovníkov. Aké vlastnosti by mal podľa Vás mať líder knižnice?

„Vďaka pozícii námestníka riaditeľa som mal príležitosť poznať mnohých skvelých kolegov na poste riaditeľov najmä európskych knižníc. Každý bol iný, odborne i osobnostne, originálny vlastným životným príbehom, slávny svojimi úspechmi. Od môjho nástupu do knižnice som však mal šťastie na ‚mojich‘ riaditeľov a môžem potvrdiť,

že líder knižnice by mal byť diktátor ako Gabriel Kukorelli, organizátor ako Ján Kurák v SITK, knihovník ako Emil Vontorčík, vydavateľ ako Jozef Gerbóc či napokon staviteľ ako Tibor Trgiňa v UKB. Mal som mnoho vzorov. Funkciu generálneho riaditeľa UKB som si užil počas 6 mesiacov v roku 2015.“

Je nejaká myšlienka, o ktorú by ste sa rád podelili so súčasnými knihovníkmi a knižnicami?

„Jestvuje množstvo hesiel, ktoré by bolo treba spropagovať: Spustite padacie mosty a otvorte sa svetu! Myslite a konajte podľa povahy problému a potreby lokálne, regionálne a globálne! Spolupracujte! atď. Riešenie má v rukách každý z nás. Treba sa vzdelávať – v odbore i v jazykoch. Identifikovať problémy, priznať si ich a ísť s kožou na trh. Nebáť sa nových riešení, sledovať, čo sa deje v partnerských knižniciach na celom svete a konfrontovať s tým vlastné plány a výsledky. Vzorov je mnoho a partneri s podobnými záujmami a potrebami sa vždy nájdu.“